

časné epoše, v boji proti univerzalizmu anti-komunistických koncepcí.

Součástí diskuse byly i příspěvky E. Keriho o práci časopisu *Maďarský filozofický obzor* a L. Molnára, který informoval o úloze maďarského časopisu *Szociologia*. Současně přednesl hlavní články plánu časopisu na příští roky. Časopis se bude především věnovat otázkám sociální struktury, rodiny, vztahu k práci, volného času. Významné místo zaujme problematika dělnické třídy, její dynamiky a růst její úlohy v procesu budování socialismu. Podobnou informaci podal i rumunský delegát S. Costea.

Závěrečnou diskusi a celé jednání uzavíral akademik Matraj. Konstatoval užitečnost setkání a vyslovil naději, že spolupráce filozofických a sociologických časopisů se na tomto základě ještě prohloubí a projeví se v intenzivní výměně statí, které budou vědecky reflektovat úspěchy budování socialismu a rozvoje marxisticko-leninské společenské vědy.

Součástí závěrečné diskuse bylo i projednání organizace a hlavního tématu příštího setkání. Porada v roce 1975 se bude konat v Sofii, hlavní rámcové téma je *Úloha filozofie a sociologie v sociální praxi*. Vlastnímu jednání porady má předcházet důkladná příprava, která by se měla odrazit v diskusi na stránkách jednotlivých časopisů.

Porada šéfredaktorů filozofických a sociologických časopisů evropských socialistických zemí v r. 1974 v Budapešti byla všestranně užitečná. Přinesla řadu věcných poznatků. Neméně cenná byla i výměna zkušeností z redakční práce, navázání a prohloubení pracovních a soudružských kontaktů.

František Zich

O výsledcích mezinárodního symposia o kritice buržoazních a revizionistických dezinterpretací vědeckotechnického pokroku.

Problémová komise mnohostranné vědecké spolupráce akademiků věd socialistických zemí *K otázkám ideologického boje v souvislosti s mírovou koexistencí dvou světových soustav* uspořádala ve dnech 4.–6. listopadu 1974 v Domě vědeckých pracovníků v Liblicích pracovní poradou s mezinárodní účastí, věnovanou kritice buržoazních a revizionistických dezinterpretací vědeckotechnického pokroku, již se účastnili přední odborníci ze Sovětského svazu, Bulharské lidové republiky, ČSSR, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky a Polské lidové republiky.

Gesci v činnosti uvedené Problémové komise zajišťuje již od roku 1967 Československá akademie věd a jmenovitě Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV. Mezinárodní socialistická dělba práce v oblasti boje proti soudobé buržoazní ideologii a antikomunismu postoupila do stadia, kdy každá socialistická země koordinuje výzkum a kritiku buržoazní ideologie v některé oblasti. AV SSSR vedle účasti na všech tématech rozpracovává problematiku leninské etapy filozofie marxismu v soudobém ideologickém boji, pracoviště AV NDR

převzala odpovědnost za koordinaci kritiky soudobého sociáldemokratismu, pracoviště AV PLR koordinují tématu o politické strategii a metodách ideologické diverze, pracoviště AV MLR koordinují problematiku „Mládež a soudobá ideologie“ a pracoviště AV BLR převzala odpovědnost za koordinaci kritiky buržoazní futurologie. Pracoviště ČSAV byla pověřena koordinací výzkumu a kritiky buržoazních a revizionistických interpretací vědeckotechnické revoluce, přičemž na tomto výzkumu se podílejí také pracoviště z ostatních socialistických zemí.

Zkušenosti potvrzují, že všestranná a hluboká kritika buržoazních a maloburžoazních koncepcí vědeckotechnického pokroku může být výsledkem pouze společně prováděného a víceborového výzkumu, na němž participují všechna společenskovoědní pracoviště zemí socialistického společenství.

V buržoazní ideologii vedle „optimistických“ vulgárně scientistických představ (podle nichž sám vědeckotechnický rozvoj může vyřešit všechny ekonomické, sociální, kulturní a ostatní problémy) se v poslední době prosazují „pesimistické“ koncepce, pro něž je typické, že za „protidiské důsledky“ rozvoje vědy a techniky vůbec označují některé negativní stránky vědeckotechnického pokroku, které jsou způsobeny kapitalistickými společenskými vztahy.

Buržoazní a maloburžoazní ideologové v nejlepším případě dospívají k různým odrudám buržoazního meliorismu, pro něž je charakteristické uznávání nutnosti některých dílčích reforem při zachování podstaty kapitalismu.

Buržoazní a maloburžoazní ideologové se snaží prosadit svá ideologická, teoretická a metodologická hlediska při řešení celé řady skutečných problémů soudobého světa. Mezi nimi významné místo zaujímají problémy spojené s nastupující vědeckotechnickou revolucí (otázky životního prostředí, surovinných a energetických zdrojů, demografických otázek, změn v systému věda – technika – výroba, změn v systému věda – výroba – řízení – kvalifikace atd.). V zápasu mezi buržoazní a socialistickou ideologií vystupuje do popředí boj o pojetí, interpretaci a řešení naléhavých otázek spjatých s nástupem vědeckotechnické revoluce v třídně protikladných systémech. Buržoazní a maloburžoazní ideologie stále častěji vystupuje v různých převlecích a parazituje na diskusích o naléhavých otázkách současné doby.

V kapitalistických zemích znovu a znovu vycházejí práce, v nichž se opakují jednostranná a nesprávná teoretická a metodologická východiska, která už byla podrobena kritice ze strany marxisticky orientovaných filozofů, ekonomů, sociologů, historiků, ekologů a pracovníků ostatních vědeckých oborů. Současně však buržoazní ideologové se snaží „hlouběji zdůvodňovat“ své jednostranné koncepce využíváním systémových přístupů, poznatků některých přírodních a technických věd, matematických a statistických postupů atd. Všechny tyto buržoazní

a revizionistické přístupy rozdělil R. Richta do tří základních proudů. Na jednání pracovní porad y uvedl: „Nejčastější způsob použití pojmu „vědeckotechnická revoluce“ v buržoazní a revizionistické literatuře odpovídá třem variantám:

a) Vědeckotechnická revoluce se ztotožňuje s velkými vědeckými objevy, které jsou v podstatě nezávislé na vývoji společnosti a které vznikají především důsledkem imanentního rozvoje vědy. Teoreticky se tato koncepce opírá o práce „teoretiků vědy“ typu A. M. Weinbergera nebo T. Kuhna.

b) Koncepce, která charakterizuje proces vědeckotechnické revoluce jako změny v poměru mezi vědou, technikou a společností, a tím vzniku nových základů společenského života. Ideologický základ této interpretace propagoval především D. Bell.

c) Koncepce, která vysvětluje vědeckotechnickou revoluci v duchu Diebolda a ostatních jako analogii s průmyslovou revolucí XVIII. a XIX. století, jako množství probíhajících technických a dokonce sociálních změn ve smyslu „druhé“ nebo „třetí“ průmyslové revoluce.

Takovým způsobem základní přeměny v materiální základně společnosti se vykládají v rámci existujícího kapitalistického systému.“

Pro jednání pracovní porad y byly předloženy příspěvky sovětských autorů (prof. V. Granova *kritická analýza sociálně demokratických interpretací vědeckotechnického pokroku* a prof. V. D. Gerasimova *o povaze soudobé vědy*), bulharských autorů (S. Savova, který se zabýval *teoriemi sociálních cílů soudobých korporací*), maďarských autorů (stat s. Hülvelyho, v níž autor kriticky zkoumal *obsah buržoazních názorů na vědeckotechnickou revoluci*). Autoři z Německé demokratické republiky (prof. G. Domin, H. Schulze a B. Löwe) a z Polské lidové republiky (J. Mojsiewicz) se zabývali ve svých příspěvcích kritikou buržoazních koncepcí sociologie vědy (prof. G. Domin), dále kritikou sociálně demokratických koncepcí o vědeckotechnické revoluci (H. Schulze), kritikou některých hlavních buržoazních globálně ekologických koncepcí (B. Löwe) a rozvojem politického systému v období vědeckotechnické revoluce (J. Mojsiewicz).

Největší počet příspěvků předložili českoslovenští vědci pracovníci, a to v podobě dvou čísel *Informačního bulletinu*, vydávaného stálým sekretariátem Problémové komise v Praze: člen korespondent ČSAV R. Richta zkoumal projevy a příčiny krize perspektiv buržoazní společnosti, R. Richta společně s J. Filipcem analyzovali vztahy mezi technikou a humanismem, J. Filipce věnoval svůj příspěvek problematice způsobu života v souvislosti s ideologickým bojem, J. Netopilík provedl obsáhlý kritický rozbor fetišistického pojetí vědeckotechnické revoluce, prof. L. Hanzel analyzoval filozofické a politické aspekty teorií tzv. industriální společnosti a teorií kon-

vergence kapitalismu a socialismu, F. Kutta podrobil kritickému rozboru teorií a praxí kapitalistického řízení, K. Nesázal se zabýval problémem buržoazního řízení a vědeckotechnickou revolucí, M. Formánek se zaměřil na otázky krize buržoazního politického systému a na otázky kritiky soudobého technokraticismu a scientismu, Z. Javůrek zobecnil poznatky z kritického zkoumání tzv. frankfurtské filozofické a sociologické školy a jejich teorií o vědě a technice, R. Šíma věnoval svůj příspěvek vztahu mezi vědeckotechnickou revolucí a socialistickou revolucí a J. Čáp kriticky analyzoval sociálně demokratické dezinterpretace vědeckotechnického rozvoje. Předseda vědeckého kolegia filozofie a sociologie ČSAV prof. L. Hrzal ve svém příspěvku poukázal na hlavní úspěchy, jichž bylo v ČSSR dosaženo při kritice buržoazních a revizionistických interpretací vědeckotechnického pokroku, a současně vymezil ty oblasti, kde je třeba účinněji spojit kritiku buržoazních a revizionistických koncepcí vědeckotechnického pokroku s pozitivním řešením praktických i teoretických problémů. Je tedy možno říci, že se liblická porada Problémové komise vyslovila ke všem základním teoretickým, ideologickým a metodologickým otázkám daného tématu. Byla zde také upřesněna některá hlavní témata pro základní výzkum v oblasti ideologického boje, který se v současné době mimo jiné zaměřuje zejména na tyto otázky:

a) problematiku vědeckotechnické revoluce v současném třídě rozdeleném světě a kritiku jejích různých buržoazních a revizionistických dezinterpretací;

b) problematiku životního prostředí, úlohu společenských stránek při jejím řešení a kritiku buržoazních ekologických koncepcí;

c) problémy války a míru, jmenovitě otázky vývoje života lidstva v podmínkách míru a kritiku buržoazních, antikomunistických a revizionistických dezinterpretací těchto otázek;

d) problémy plynoucí ze soudobých demografických trendů ve světě a kritika buržoazních, antikomunistických a revizionistických koncepcí v této oblasti;

e) kritiku buržoazních, maloburžoazních, reformistických a revizionistických koncepcí tzv. jednotného světového vývoje, zejména kritiku různých teorií konvergence kapitalismu a socialismu;

f) otázky spojené s protikladností způsobu života v kapitalismu a v socialismu a boj za formování socialistického a komunistického způsobu života;

g) problémy spojené s tzv. informační explozí, jejíž podstatou je mnohostranné působení na vědomí lidí, zneužívání masových sdělovacích prostředků, intenzifikace ideologického působení a s tím spjatý boj proti buržoazním a revizionistickým pojetím;

h) problémy charakteru soudobého vědeckého poznání, vnitřních zákonitostí rozvoje, řízení a plánování, praktického uplatnění vědeckých poznatků a kritiku buržoazních a revizionistických dezinterpretací v této oblasti;

i) kritiku buržoazních a maloburžoazních futurologických koncepcí a pravděpodobných proměn antikomunistických, reformistických a revizionistických teorií v nadcházejícím období.

Uvedená porada přispěla k prohloubení vědecké a ideologické integrace všech socialistických zemí v boji proti buržoazním a revizionistickým dezinterpretacím vědeckotechnického pokroku. Byly projednány příspěvky autorů ze zemí socialistického společenství určené pro publikaci věnovanou kritice buržoazních a revizionistických pojetí vědeckotechnického pokroku, která vyjde v Moskvě, v Berlíně a v Praze. Taková je také základní tendence a současná podoba mnohostranné vědecké spolupráce socialistických zemí: zpracování společných vědeckých prací, které přesvědčivě dokazují jednotu vědců socialistických zemí a jejich převahu ve stále náročnější a složitější ideologické konfrontaci se všemi odrudami buržoazní, oportunistické a revizionistické ideologie.

K pozitivním výsledkům je možno přiřadit též první plenární zasedání československo-německé výzkumné skupiny pro kritiku buržoazní filozofie, které se konalo po skončení pracovní porady Problémové komise. Tato výzkumná skupina, kterou vede člen korespondent R. Richta a akademik M. Buhr, mohla zhodnotit první konkrétní výsledky, dosažené za půl roku své existence. Byly vydány plánované publikace, a to zejména práce J. Filipce, B. P. Löweho a člena korespondenta R. Richty *Socialismus — imperialismus — vědeckotechnická revoluce*, která vyšla v nakladatelství Akademie věd NDR v rámci řady *Ke kritice buržoazní ideologie*, a dále český překlad práce H. Schulzeho *K ideologii socialdemokratismu*, který vyšel v nakladatelství Svoboda. Výzkumná skupina přijala konkrétní plán spolupráce na rok 1975, který vychází ze současných potřeb kritiky buržoazní filozofie a zahrnuje nejúžší spolupráci této výzkumné skupiny s činností mnohostranné vědecké spolupráce akademií věd socialistických zemí v oblasti boje s buržoazní ideologií.

Liblickou pracovní poradu Problémové komise zhodnotil velice pozitivně ve svém vystoupení v deníku *Neues Deutschland* dne 34. listopadu 1974 prof. G. Domin, který řekl: „Symposium — prvé svého druhu — bylo dlouhodobě výborně připravováno a dokumentovalo také velké pokroky ve spolupráci socialistických zemí. Kritická analýza nových tendencí v mezinárodním třídním boji vedla v jednotlivých bratrských zemích v podstatě ke stejným řešením.“¹

Výsledky pracovní porady, jíž se zúčastnili přední odborníci různých vědních oborů ze socialistických zemí, znovu prokázaly, že výzkum a kritika buržoazních revizionistických a reformistických interpretací vědeckotechnického pokroku patří k oněm klíčovým úkolům společenských věd, které lze řešit jenom v

rámci socialistické vědecké a ideologické integrace. Jednání této pracovní porady prokázalo znovu vzájemnou spojitost a podmíněnost pozitivního řešení praktických a teoretických problémů a kritiky buržoazních a maloburžoazních teorií. Pozitivní řešení aktuálních praktických i teoretických otázek, které stojí před jednotlivými obory společenských a v určité míře i přírodních věd, není možné bez kritiky buržoazních a revizionistických koncepcí, právě tak jako není možná hluboká kritika těchto koncepcí bez tvořivého řešení praktických i teoretických otázek vznikajících v souvislosti s rozvojem vědeckotechnického pokroku.

Milada Srovnalová

O rozvoji sociální statistiky v socialistických zemích

Sociologie v socialistických zemích přikládala vždy velký význam sociální statistice a se zájmem sledovala její rozvoj. Sociální statistika je totiž již tradičně jedním z nejdůležitějších zdrojů dat, o něž se marxistické společenské vědy při analýze konkrétních společností opírají, a každé zdokonalení sociální statistiky znamená proto vždy — alespoň nepřímo — i rozšíření poznávacího horizontu samotné sociologie. Ze statistického materiálu čerpali např. K. Marx v Kapitálu a B. Engels v Postavení dělnické třídy v Anglii a o statistiky se v četných svých pracích opíral i V. I. Lenin.

Takové statistické subsystémy, jako je statistika obyvatelstva, statistika práce, statistika životní úrovně, kulturní a zdravotnická statistika nebo statistika kriminální, jsou dnes integrální součástí informační báze celé řady oborových sociologických disciplín, resp. výzkumu mnoha závažných společenských problematik; uveďme jen namátkou marxistickou sociologii práce, výzkum sociální struktury, sociologii rodiny, sociologii města a bydlení a výzkum urbanizace, sociologii spotřeby, sociologii kultury či výzkum způsobu života. Žádný z těchto oborů by se dnes neobešel bez statistických dat. Proto také se významnější statistická šetření, jako je sčítání lidu, mikrocensy a různé jednorázové výzkumy, stávají svého druhu událostí i v oblasti společenských věd, které pak často i mnoho let z materiálu shromážděného statistickými institucemi těží. Proto také metodologické a metodické principy, na nichž jsou uvedené oborové statistiky a zmíněná šetření založeny — máme na mysli např. jejich periodicitu, způsob vymezení výběrových jednotek a výběru, volbu znaků a způsob jejich kategorizace, koncepci třídění a způsob jejich tabulace, rozsah a termíny publikování výsledků, jakož i rozsah, způsob a dobu archivace shromažďovaných dat — do značné míry podmiňují i možnosti sociologické analýzy naší společnosti.

Jestliže na jedné straně zůstává u nás do-

¹ *Wo die Arbeiterklasse herrscht, wird auch die Wissenschaft dem ganzen Volke dienstbar.* Neues Deutschland, 30. 11. 1974, s. 10.